

Kanadából Debrecenbe: T. E. Welsh (1882–1944) munkássága és publikációi a Debreceni Egyetemen

Cserép Attila

egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem, BTK, Angol-Amerikai Intézet

Venkovits Balázs

egyetemi docens, Debreceni Egyetem, BTK, Angol-Amerikai Intézet

Absztrakt: A tanulmány Thomas Edgar Welsh (1882–1944), a Debreceni Egyetem kanadai származású angol lektorának életét és munkásságát mutatja be. A kutatás elsőként tár fel részletes adatokat a Debrecenben tragikus körülmények között elhunyt oktató szakmai munkájáról, életútjáról és publikációiról. A korabeli források és sajtóanyagok alapján Welsh fontos szerepet töltött be a debreceni angol nyelvoktatás történetében a két világháború közötti időszakban, az egyetemen és a város más intézményeiben végzett oktatási feladatok mellett több, széles körben használt nyelvkönyv és szótár szerzőjeként is. A tanulmány a Welsh házaspár életének és tragikus halálának körülményeit is ismerteti, valamint bemutatja a lektor sokrétű debreceni tevékenységét. Ezen túlmenően elemzi Welsh nyelvoktatási kiadványait és azok viszonyát a korszak angol nyelvpedagógiai irányaihoz, hozzájárulva az angoltanítás helyi és hazai történetének pontosabb megértéséhez.

Kulcsszavak: T. E. Welsh, Debreceni Egyetem, angol lektor, nyelvkönyvek, szótár, nyelvoktatás, Angol Tanszék

Abstract: This paper presents the life and work of Thomas Edgar Welsh (1882–1944), a Canadian-born English-language lecturer at the University of Debrecen and is the first to reveal detailed information about his professional career and publications, as well as the tragic circumstances of his death in the city. Based on contemporary sources and press reports, Welsh played an important role in the history of English language teaching in Debrecen and beyond between the two world wars, as the author of several widely-used language books and dictionaries, in addition to his teaching duties at the university and other institutions in the city. The study also describes the circumstances of the tragic death of Mr. and Mrs. Welsh and the lecturer's varied activities in Debrecen. In addition, it analyses Welsh's language teaching publications and positions them in relation to the methodological trends of the time, contributing to a better understanding of the history of English language teaching in Debrecen and Hungary.

Keywords: T. E. Welsh, University of Debrecen, English-language lecturer, language books, dictionary, language teaching, English Department

Bevezetés

2024-ben a montreali magyarok történetét feldolgozó kutatásunk egyik kanadai interjúja során az egyik interjúalany, akinek családja 1956-ban hagyta el Debrecen, egy szótárt emelt ki az otthoni emlékek közül. A *The Practical Dictionary*-t Joó Klára rokona, Dr. Joó István városi tanácsnok és egy bizonyos T. E. Welsh, a „Debreceni Egyetem lektora” készítette és adta ki 1931-ben. A *Debreceni Szemle* akkor így számolt be a megjelent szótárról: „Mindazok, akik angolul tanulnak, szerte az országban, örömmel üdvözlük a minden tekintetben kitűnő munkát, de különösen örömmel üdvözljük mi debrecenieket, akiknek a körében az öt év előtt megszületett ötlet, egy teljes és valóban megbízható zsebszótár ötlete — most íme testet öltött” („Practical English-Hungarian Dictionary” 1931, 444).

A Debreceni Egyetem Angol Tanszékének történetében, ahol később a híres szótárkészítő Országh László professzor is dolgozott, ismert egy Welsh Tamásként is emlegetett angol lektor, de életéről és munkásságáról eddig kevés információ állt rendelkezésünkre; igaz ez annak ellenére, hogy az említett szótár mellett, mint kiderült, több, széles körben használt nyelvkönyv és tankönyv szerzője is volt. Welsh éppen 80 évvel az interjút megelőzően hunyt el Debrecenben, sírja, amelyben feleségével együtt temették el (egy korábbi kihantolást követően) a Debreceni Köztemetőben található (ld. 1. ábra). „Mr. és Mrs. T. E. Welsh” sírkövén az 1944-es halálozási és az 1882-es születési dátum is megegyezik (ahogy látni fogjuk, helytelenül). A jelen tanulmány célja, hogy eddig nem ismert részleteket osszon meg Welsh angol lektor debreceni életéről, munkájáról és publikációiról. Az ezzel kapcsolatos munka során előkerült dokumentumok alapján egy sok szempontból úttörő jellegű, de tragikus életút rajzolódik ki, egy a Debreceni Egyetemhez és a városhoz ezer szállal kötődő kanadai nyelvтанárról, az egyetem és a Bölcsészettudományi Kar angol lektoráról, a Nyári Egyetem oktatójáról, számos nyelvтанulást segítő kiadvány és szótár szerzőjéről, és a két világháború közötti időszak aktív debreceni polgáráról.

1. ábra. Thomas Edgar Welsh (Welsh Tamás) és felesége sírja a Debreceni Köztemetőben¹

A debreceni halotti anyakönyvi adatok szerint Mr. és Mrs. Welsh, akik a Ferenc József út (ma Piac utca) 22. szám alatt laktak,² 1944-ben öngyilkosok lettek.³ Október 22-én 10 órakor az angliai „Noár-Wichi” községi illetőségű Welsh Tamásné végzett életével, majd másnap 3 órakor a „kanadai községi születésű” Welsh Tamás angol lektor is hasonlóan tragikus módon hunyt el. A zivataros időken történt öngyilkosság részleteiről ebből a dokumentumból nem tudhatunk meg többet, a feleség neve sem azonosítható pontosan, de az bizonyos, hogy a sírhe-lyen lévő születési dátuma helytelen (hiszen halála időpontjában a dokumentum

¹ Sírazonosító: II. BOKS. 34. Fénykép forrása: <https://www.debrecenikoztemeto.hu/> (letöltés: 2025.07.19).

² A korabeli utcaképet lásd a Fortepan oldalán: <https://fortepan.hu/en/photos/?id=228786> (letöltés: 2025.10.03).

³ Köszönjük szépen Mudrák József segítségét az anyakönyvi lap kapcsán. Az anyakönyv elérhető a FamilySearch adatbázisban. (letöltés: 2025.07.19).

szerint Mrs. Welsh 46 éves volt, bár ahogy lentebb láthatjuk ez is megkérdőjelezhető).

T. E. Welsh brit alattvalóként (1947 előtt a kanadai születésű személyek ennek minősültek) élte át az orosz katonák érkezését Debrecenbe 1944 októberében. Az októberi nagy harcoksiütközet után, a városban október 19-én vették át a hatalmat a szovjet csapatok.⁴ A német megszállás és a háború vége azonban nem hozott felszabadulást a Debrecenben élő házaspár számára. Haláluk lehetséges körülményeiről (és a korszak szörnyűségeiről) egy, a *Kanadai Magyarság* hasábjain talált, 1953. augusztus 1-én megjelent beszámoló nyújthat további részleteket:

Az egyetlen kanadai család még az enyémen kívül élt abban a városban Mr. és Mrs. T. E. Welsh-nek hívták őket. A férfi az egyetemen tanított angol nyelvet és ő is meg volt győződve, hogy a védlevel, ami orosz nyelven volt nyomtatva és az angol követségtől kaptunk, meg fogja védeni.... Mrs. Welsh egy kicsi vékonyka asszony volt, aki persze nem tudott oroszul. Két félrészeg tatár puska tussal rájukverte az ajtót, órát meg pénzt követelve. Az asszony tehetetlenül állt a szoba közepén szótlanul s a ruszki nekiugrott s ökölrel szájbavágta, úgy hogy hanyatt esett. Felugrott, megfordult, nekiszaladt a csukott ablaknak s a hazai kettősaplaktáblát áttörve, kidobta magát a harmadik emeleti ablakon s halva terült el a járdán. A két orosz erre elment rabolni másfelé. Mr. Welsh leült és leírta egy levélre mindezt s aztán utána ugrott a feleségének s ő még élt pár órát az ugrás után. Az orosz ezredes mellett működő magyar tolmács, aki angolul is beszélt, olvasta el Welsh levelét, amit az orosz ezredes nyomban megsemmisített, nehogy a Debrecenbe érkező angol katonai misszió bizonyítani tudjon. Ez csak egy eset a millióból (Babanes F., 1953).

Temetésükről ugyanakkor nem 1944-ben, hanem a következő évben találunk szűkszavú beszámolót; 1945. május 15-én a következő felhívás jelent meg a *Debreczen* c. napilapban az aznap esedékes temetésről: „T. E. Welsh angol lektor és felesége kihantolt tetemeinek temetése ma, kedden délután fél négykor lesz a köztemetőben a Kassa-úti (sic.) bejárótól a ravatalozóhoz vezető út baloldalán lévő sírnál” („Hírek” 1945, 3). Ezt megelőzően mindössze egy sírhantjuk volt

---

⁴ Korabeli fotókért lásd a „Debreceni Képeslapok” oldalát: <https://debrecenikepeslapok.blogspot.com/2023/10/1944-oktober-19-nemet-megszallas-vege.html> (letöltés: 2025.07.19).

Debrecen belvárosában, melyről Marjai Márton az 1945. február 11-i nap krónikájában a következőképpen számolt be 1952-ben:

1945. február 11. Még nincs vonatközlekedés, gyalog és szekéren járunk Debrecenbe. Most kivételesen teherautón érkezünk Rákosi elvtársat meghallgatni. Debrecen külvárosánál összeomolva, kormosan meredeznek a repülőtér hangárai, a házak tetején összeborzolta a bombázás és a gránát a cserepeket. A főutcán, Hatvan utcán kiégett épületek. A nagytemplomnak csak a falai, még a nyugati torony is leégett. Nincs tető a városházán sem, csak égés nyomat. Hetekig füstölgött, de már elhamvadt a Tiszántúl legnagyobb gőzmalma, az István gőzmalom, 500 vagon búzával és gépeivel. Romokban a törvénytörők, az ítéletkövet. A főutca közepén a németek maguk robbantották fel a parancsnokságukat, a légnyelés a szomszéd házakat is megrongálta. Elpusztultak az üzemek, a nagyállomásnak csak romjai. A vagongyár, kefégyár teljesen leégett. A járdák mellett és udvarokban civilek és katonák sírjai. A városháza előtti tér csupa temető. *A Csokonai Színház előtt a járda mellett két domb, rajta két tábla, „Welsch (sic) Tamás és neje”, az egykori angol nyelvtanító nem bírta ideggel és állítólag feleségével öngyilkos lett* (Marjai M., 1952, 2; saját kiemelés).

Virágos Zsolt és Pálffy István szerint a sírhant hosszú időn át látható volt az „egykori Kölcsonyi Segélyező Bank Kossuth utcai épületének árnyékában, a Csokonai Színházzal átellenben, a poraik csak akkor nyertek végső tisztességet, amikor néhány évvel ezelőtt az egyetem vezetői méltó formában lerótták kegyeletüket az időközben a Köztemetőbe áttelepített sírjuk előtt” (Virágos Zs. – Pálffy I., 2014, 46). A sírhely a mai napig ott található.

2. ábra. Welsh könyvének hirdetése a *Debreczen* c. lapban néhány hónappal az (újra)temetést követően (1945. december 28.)

De ki is lehetett Thomas Edgar Welsh vagy Welsh Tamás, kinek könyvét még az 1945-ös újratemetése után is népszerűsítették a debreceni lapok (ahogy a 2. ábrán is láthatjuk)? Korai életére vonatkozó információkat kanadai adattárakban találhatunk. Ontario tartomány születési anyakönyvi kivonatai alapján Thomas Edgar Welsh 1882. július 24-én született a földműves Abraham George Welsh és Sarah Ann Mancrieff gyermekeként. Az 1891-es kanadai népszámlálási adatlapokból az is kiderül, hogy az akkor már 9 éves fiú az 1850-es években alapított Huron East/Grey Township elnevezésű kis faluban született, a család legkisebb gyermekeként.⁵ A nagyszülők ír származásúak, a család presbiterianus vallású volt. A következő, 10 év múlva végzett népszámlálás a 18 éves T. E. Welsh adatait sorolja fel: „írni, olvasni tud, anyanyelve angol”.

A következő népszámlálás idejére azonban Welsh már valószínűleg elhagyta szülőföldjét. Virágos és Pálffy szerint egy ideig Skóciában tanítószkodott, majd 1914-ben Magyarországra érkezett (45) és Debrecenben telepedett le. A városi házassági anyakönyvi kivonatok tanúsága szerint 1919-ben már bizonyosan Debrecenben élt, hiszen május 10-én itt lépett házasságra feleségével, kinek helyes nevére is fény derül:⁶ Alicze Raper özv. nyelvtanár 1879. december 21-én született (ebben az esetben a halotti anyakönyvi kivonatban megadott 46 éves kor sem helyes), „Raper György” és „Blake Anna” gyermekeként. A halotti anyakönyvi kivonatban nevét elírhatták, ami így azonosíthatatlan lett, így, ahogy láthattuk Welsh Tamásnéként/Mrs. Welshként maradhatott fenn csak neve, sírján

⁵ Az 1882-es születési anyakönyvi kivonat elérhető a Familysearch.org oldalon. A kanadai népszámlálási adatok elérhetőek a Library and Archives Canada weboldalon, a Census search felületen az 1825 és 1931 közötti anyagok kereshetők (<https://recherche-collection-search.bac-lac.gc.ca/eng/Census/index>). Welshre vonatkozó bejegyzés: <https://central.bac-lac.gc.ca/.redirect?app=census&id=25642608&lang=eng&>

⁶ A házassági anyakönyvi kivonat elérhető a Familysearch.org oldalon.

pedig férje születési dátuma szerepel; életéről egyelőre levéltári kutatások sem fedtek fel további információt. A menyasszony ezen bejegyzés szerint osztrák állampolgár volt és mivel a házasságkötés során tolmács segédkezett.

T. E. Welsh oktatói és közéleti tevékenysége

Az egyetemi évkönyveket fellelve kiderül,⁷ hogy Welsh Tamás 1921 óta dolgozott az akkori Debreceni Magyar Királyi Tisza István Tudományegyetemen, angol lektorként. Az 1922-23. tanévről szóló évkönyv és almanach oldalain a Bölcsészettudományi Kar lektorai között tűnik fel, de orvos- és jogászhallgatókat is oktatott, Lieli Pál szerint akkortájt az egyetlen anyanyelvi angoltanárként az egyetemen, illetve az egyetemi nyelvoktatás mellett „már az első, 1927-ben rendezett Nyári Egyetemen is tartott angolórákat” (Lieli P., 2011, 87). Emellett részt vett a Debreceni Egyetemi Népszerű Főiskolai Tanfolyam munkájában is. Az 1929-30-as tanév beszámolójában már oktatási módszereibe is betekintést kaphatunk: a „Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1929-30. tanévről” oldalain a következőt olvashatjuk:

A már évek óta virágzó nyelvtanfolyamaink ebben az évben szép látogatottságnak örvendettek. Az angol kezdő tanfolyamnak 5, a haladónak is 5 hallgatója volt. Az angol nyelvet Welsh Tamás egyetemi angol lektor adta elő, aki anyanyelvét tanította szép eredménnyel. A nyelvtant szisztematikusan nem tanította, csak a beszédgyakorlatok folyamán. A kezdők részére saját könyvét használta, a haladók kurzusában elbeszéléseket, meséket olvastak és beszéltek meg (342-343).

---

⁷ Köszönjük szépen Béres Zsuzsának (DE M. Tóth Ildikó Sajtóközpont) az egyetemi évkönyvek áttekintése kapcsán nyújtott segítségét.

6 I.-ső félév. 1938/39. I. Az 1938./39. tanév

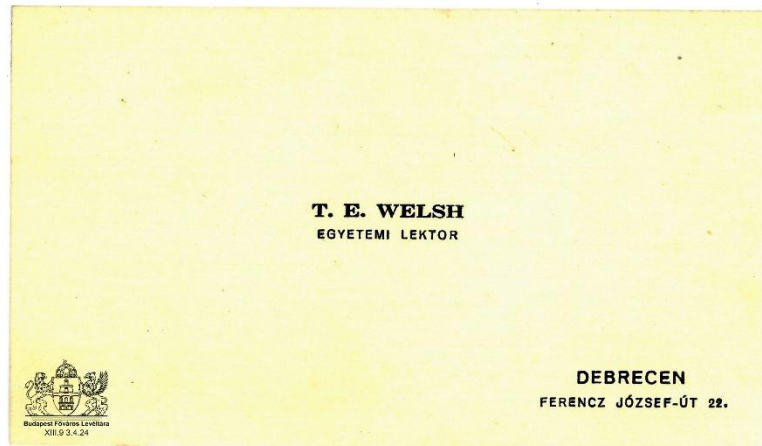
Az előadások címe, az előadó tanárok nevével	Heti órák száma	A quaestor bizonyítja a beirat- kozást	A tanár bizonyítja a jelentkezést a félév kezdetén	
			aláírás	nap
Dr. Kiss István Mozg. népsz. feje.	4		Pelyvás	
Welsh Tamás Ang. nyelvt. és ny. t. o.	1.		Welsh	

3. ábra. Bejegyzés Pelyvás-Ferencsik István leckekönyvében
Welsh Tamás aláírásával⁸

1938-ban megalakult az egyetem Angol Tanszéke, majd az 1938-39-es tanévben elindult az angoltanári képzés: összesen nyolc hallgatóval és nagyon kis létszámú oktatói gárdával (Virágos Zs. – Pálffy I., 2014). Hozzájuk csatlakozott Welsh is, aki már a legelső évben is szerepelt az oktatók között (lásd a 3. ábrát), de hivatalosan 1940. január 1-jei hatállyal nyert lektori megbízatást az Angol Tanszéken: „ennek alapján heti nyolc órában tanított a tanszéken, heti négy órában az elsőéveseknek tartott nyelv- és stílusgyakorlatokat, s ugyancsak négy órában stílus- és fogalmazásgyakorlatokat a másodéveseknek” (Virágos Zs. – Pálffy I., 2014, 45). Bár a beszámolók szerint kiváló és népszerű nyelvtanár volt, brit alattvalóként 1941-ben eltiltották a tanítástól (Lieli P., 2011, 87). 1942-ben már levélben kérte felmentését a BTK tanácsától, amit a kar „sajnálattal teljesített”. A jegyzőkönyv tanúsága szerint „Thomas Welsh hosszú időn keresztül politikamentesen végezte munkáját, s kizárólag a kultúra szolgálatára élt” (idézi Virágos Zs. – Pálffy I., 2014, 45). Így a tanszéken végzett munkája sajnos rövid életű volt; érdekesség, talán a sors fintora, hogy két évvel később, 1944-ben, néhány hónappal Welsh halála előtt a Tanszéken is leállt a munka, amikor a megszálló német hadsereg az egyetem főépületében verte fel egyik főhadiszállását. Az oktatás újraindítását követően lett Országh László a Tanszék vezetője, de a munka ismét rövid életű lett, 1949-ben felfüggesztették az angol-, francia-, német- és olasztanár-képzést, a tanszéket pedig csak az 1957-58-as tanévben lehetett újjászervezni.

⁸ Köszönjük Pelyvás-Ferencsik Péternek, hogy megosztotta velünk ezt a dokumentumot.

4. ábra. T.E. Welsh névjegykártyája
(Budapest Főváros Levéltára engedélyével)

Welsh az egyetemi oktatás mellett máshol is feltűnik nyelvoktatói szerepben. A Lelkészképző Intézetben már az 1931. évi tanrendben is találkozunk nevével, ahol heti három alkalommal tanított angol nyelvet, majd az angol lektor óradíjának költségvetésből történő 1932-es törlését követően, az angoloktatás javítása érdekében 1933-ban újra elindultak az órák, méghozzá ismét Welsh Tamás vezetésével, neve még az 1940-es tanrendben is feltűnik (Fekete K., 2019). Oktatási tevékenységére és tapasztalatára ezen intézmények mellett a város számos egyéb helyén támaszkodtak. Előadóként felbukkan a Debreceni Református Kollégium Gimnáziumában, ahol a cserkészcsapat és Ifjúsági Vöröskereszt-Egyesület azon tagjai számára tartott angol nyelvtanfolyamot, akik angliai nemzetközi táborozásra készültek (S. Szabó J., 1929). Mindezek mellett tartott tanfolyamokat például a Debreceni Újságíró Klubban is:

Az Újságíró Klub most tagjai és az érdeklődő nagyközönség számára igen olcsón, a nehéz gazdasági helyzetben igen méltányos áron idegennyelvű tanfolyamokat rendez helyiségében. Nyolc, tízes csoportokban, kezdők és haladók számára rendez az Újságíró Klub oktató tanfolyamot. Angolnyelvre T. E. Welsh tanár, a debreceni Tisza-egyetem angol nyelvi lektora, a kiváló professzor tanítja a hallgatókat. A kezdők csoportja már kedden megkezdte a tanfolyamot heti két órában, kedden és pénteken este 8-9 óra között. A haladó kurzusra most folynak a jelentkezések („Debreceni Újságíró Club” 1932, 4).

A korabeli sajtóban található beszámolókból nemcsak egy népszerű oktató képe rajzolódik ki, hanem egy olyan emberé is, aki aktívan részt vett a városi és az egyetemi közéletben is. A 30-as évek során például a Debrecenben megrendezett baseball mérkőzéseken vállalt szerepet, ami akkoriban igazi kuriózumnak számított („Kinizsi legyőzte Botondot” 1931, 18). Az év során „az egyetem közkedvelt professzora, Welsh Tamás” több alkalommal is bíróként tevékenykedett a mérkőzéseken („Baseball mérkőzés” 1931, 17). Emellett volt, hogy az egyetemet képviselte például az angol Ward Price fogadásakor („Daily Mail” 1930, 7), de találkozhatunk vele a város hírnevét öregbítő fordítóként is:

Tavaly húsvétkor a Leplay House szociológus társaság harminc férfi és nő tagja meglátogatván Debrecen és a Hortobágyot, a fogadtatás rendezését vezető egyetemi tanárok megbízásából Zoltai Lajos tömör leírást készített Debrecenről és a Hortobágyról, beleszőve abba a város történetét és hagyományos gazdasági, kulturális jelentőségét is. A kis monográfiát akkor Welsch (sic) E. Tamás egyetemi lektor lefordította angolra, az egyetemi nyomda pedig kinyomta. Az angol vendégünknek – úgy látszik – nagyon megtetszett, mert a londoni *Sociological Review* egész terjedelmében közölte, néhány sikerült, jellemző fénykép reprodukciójával illusztrálva. Sőt külön lenyomatot is csináltak belőle („Vallásos élet” 1925, 2).

Az említett közlés „Debrecen and the Hortobágy Pusta” címen valóban megtalálható a *Sociological Review* című folyóiratban (Vol XVI, no. 4 (1924): 336-343), és vizsgálata egy külön tanulmányt is megérdemelhetne (akár a Robert Townson híres debreceni útleírására adott reflexiók miatt is).⁹

T. E. Welsh publikációi

Welsh a fentiek alapján számos debreceni diák és lakos angol nyelvi fejlődéséhez és sikeréhez járulhatott hozzá, akár egyetemi kurzusokon, akár nyelvtanfolyamokon. Legnagyobb hatását azonban valószínűleg számos nyelvkönyv, tankönyv és szótár szerzőjeként fejtette ki, amelyeket széles körben, hosszú éveken át alkalmaztak különböző intézményekben, illetve „magántanulásra” is ajánlották a bennük kialakított nyelvtanulási rendszer miatt. A *Debreceni M. Kir. Tisza István-*

---

⁹ A tanulmány elérhető a következő oldalon: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1467-954X.1924.tb01512.x?icid=int.sj-abstract.similar-articles.1> (letöltés: 2025.10.27.)

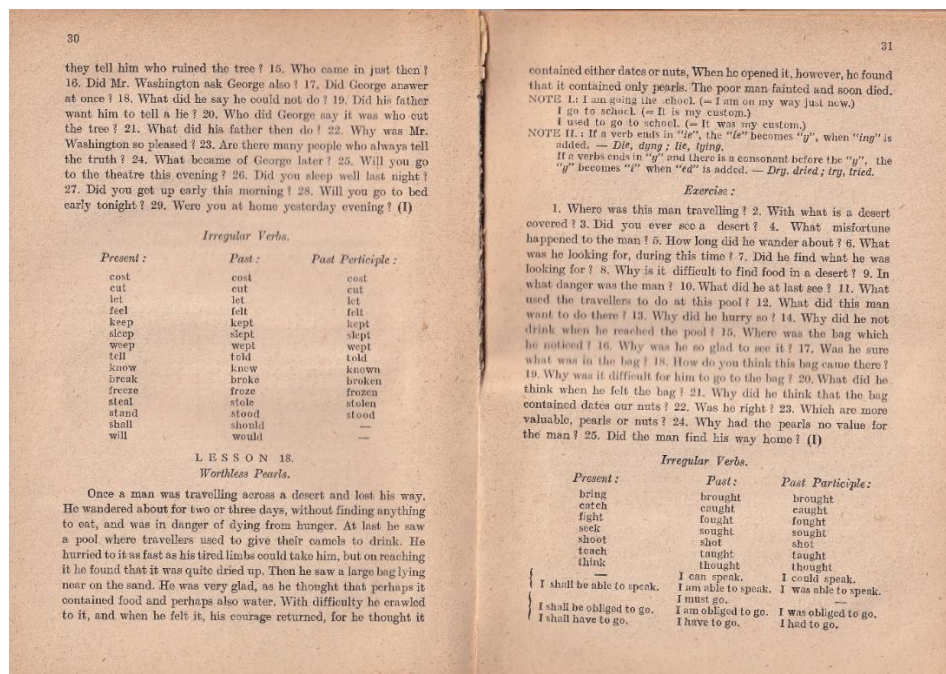
Tudományegyetem Évkönyve és Almanachja az 1937-38. tanévről részletes kimutatást ad Welsh Tamás szerzői tevékenységéről, amikor felsorolja a lektor publikációit:

Welsh Tamás:

1. 1922-ben kiadta The "50-Lesson System", első kiadása.
2. 1923-ban kiadta My Little English Grammar, első kiadása.
3. 1923-ban kiadta The "50-Lesson System", második kiadása.
4. 1924-ben kiadta The "50-Lesson System" (magyarázatos kiadás), első kiadása.
5. 1930-ban kiadta The "50-Lesson System" (magyarázatos kiadás), második kiadása.
6. 1930-ban kiadta An Historical Outline of the English Language, első kiadása.
7. 1931-ben kiadta Dr. Joó István együttműködésével The Practical Dictionary, I. rész, angol-magyar, első kiadása.
8. 1934-ben kiadta Many Things About English, első kiadása.
9. 1934-ben kiadta The "50-Lesson System" (mind angol szöveg), harmadik kiadása.
10. 1936-ban kiadta Practical English Expressions, első kiadása.
11. 1936-ban kiadta The Practical System (A 50-Lesson System teljesen átdolgozott hatodik kiadása).
12. 1938-ban kiadta The Practical System, hetedik kiadása.

A lista egy évvel később tovább bővült az évkönyv bejegyzése szerint: „Welsh Tamás: 1939 januárban kiadtam a The Practical System 8., 1939 márciusban a The Practical System 9. kiadását. Ugyanebben a hónapban kiadtam a Practical English Expressions 2. kiadását. 1939 aug.-ban kiadtam a The Practical System Part II. (Második rész.)”

Welsh angol nyelvkönyveivel olyan segédeszközöket kívánt létrehozni, melyek által mind a tanár, mind a tanulók a lehető legkisebb erőfeszítéssel érhetik el a kívánt eredményt (Welsh T., 1948a, 3). A *The "50-Lesson System" for Teaching English*, és ennek átdolgozott kiadása, a *The Practical System*, rövid olvasmányokon keresztül mutatja be az adott szókincset és nyelvtant (5. ábra).

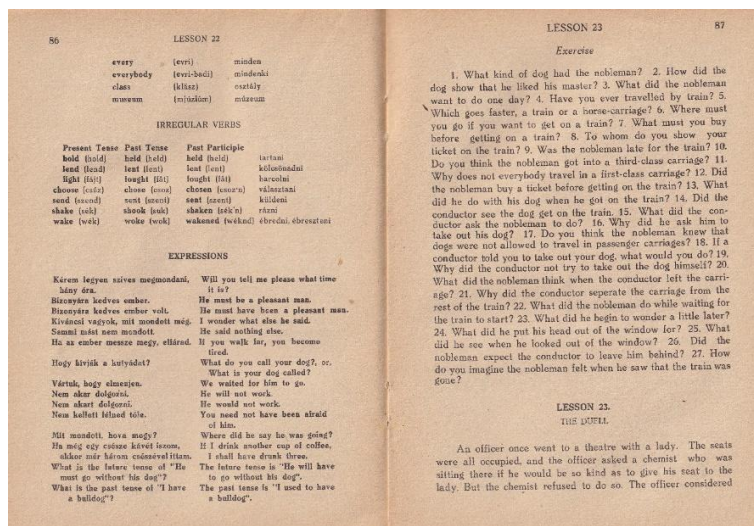
5. ábra. The "50-Lesson System" for Teaching English, 1955, 4. kiadás (30-31)

A *The "50-Lessons System" for Teaching English* nyelvkönyv bevezető leckékkal kezdődik, melyek alapvető nyelvtani szerkezeteket és szókincset tanítanak egyrészt az osztályteremben előforduló tárgyakat felhasználva (A könyv az asztalon van; Én vagyok a tanár; Van egy ceruzád?; Becsukom a könyvet; Az asztal kemény angol megfelelői), másrészt az általános tudásra alapozva (testrészek nevei, ruházkodás, étkezés, állatok, az idő kifejezése, napszakok, napok, hónapok). Ezt követően az olvasmányok valamilyen történetet mesélnek el. A leckék zöme azonos felépítésű: a szövegeket rövid angol nyelvű nyelvtani magyarázatok követik, utána egyetlen gyakorlat áll, mely az olvasmánnyal kapcsolatos angol nyelvű kérdéseket tartalmazza. Itt-ott felbukkannak a kérdések mellett más jellegű feladatok, például mondatátalakítás (szenvető szerkezet), helytelen mondatok kijavítása (present perfect és simple past igeidők) vagy mondatátfogalmazás rokon értelmű szavak alapján (a *get* ige jelentései). Az egyik leckében pedig, egy mintalevél bemutatása után, a tanulónak levelet kell írnia. Szószedetet eleinte nem tartalmazott a könyv, később kiegészítő kötet is készült (*Függelék és szójegyzék a „50 lesson system” nyelvkönyvhöz*; összeállította Simányi Tibor), mely a leckék sorrendjében adja meg az ismeretlen szavakat, kiejtésüket, jelentésüket és a nyelvtani magyarázatok lerövidített magyar nyelvű fordítását, így a tankönyvvel párhuzam

zamosan volt használható. A kiejtés jelölése a magyar ábécé ismert betűivel történik mindenféle különleges ékezet vagy fonetikai jel nélkül, pl. *require* rikvájrr, *approach* eprócs (Simányi T., 1955, 48), ami az előszóban is megjelölt céloknak felel meg: egyszerűség és érthetőség. Ez azonban sokszor nem tudja pontosan visszaadni, legfeljebb csak sejteti, az angol kiejtést.

A *The "50-Lessons System"* függeléke szerint „kis figyelemmel és szorgalommal, **minden nyelvtani felkészültség nélkül**, bárki, önmaga is megtanulhat angolul” (Simányi T., 1955, 48; kiemelés az eredetiben). Ez merész állításnak vagy reklámfogásnak tűnik, mivel az önálló tanuláshoz valójában jóval részletesebb magyar nyelvű magyarázatok szükségesek. A nyelvtani magyarázatok bővebb leírását, igaz angol nyelven, egy évvel a tankönyv első kiadása után készítette el Welsh *My Little English Grammar* címmel. Ebben a szerző végigveszi a szófajokra vonatkozó szabályokat, tárgyalja az igeneveket, a függő beszédet, a szórendet, és felhívja a figyelmet a kettős tagadás helytelen voltára az angolban. A rövid zsebkönyvbe belefértek még a számok, dátumok kifejezésének módjai és a leggyakoribb országnevek a belőlük képzett melléknevekkel.

A *"The 50-Lessons System"* átdolgozott kiadásában (*The Practical System. Part I.*) a *Függelék* szavai és nyelvtani magyarázatai már nem különálló kötetben kaptak helyet, hanem az egyes leckékbe beépítve. A nyelvtani magyarázatok magyar nyelvűek, részletesebbek, és Welsh gyakrabban kitér nyelvhasználati tudnivalókra is, például egyes rokon értelmű lexikai elemek közti különbségekre (*tell* és *say*; *small* és *little*; *weep* és *cry*; *answer* és *reply*; *large* és *great*; *between* és *among*; *big* és *large*; *journey* és *travel*; *mistake*, *fault* és *defect*, Welsh T., 1948a, 49-50, 57, 81, 93, 104, 110, 140, 169). Az olvasmányok is módosultak. Mintegy 30 százaléka a szövegeknek teljesen kicserélődött, és a megmaradt szövegek nagy részében is kisebb változások láthatók. Egyes olvasmányokat Welsh kibővített, máshol egy-egy kifejezést átfogalmazott, vagy más szót használt részben azért, hogy egyszerűsítse a nyelvezetet és kiszűrje az esetleges szépirodalmi elemeket, részben pedig garantálja a megtanulandók stílusbeli egységességét (Welsh T., 1948a, 3).

6. ábra. The Practical System.

Part I. Az angol nyelv gyakorlati tanítása. I. rész. 1948 (86-87)

További újtásként az „Expressions” (Kifejezések) címszó alatt magyar mondatok és angol fordításai is megjelennek. Ezekben elsősorban nem a beszéd-fordulatokat és a tanuló szintjén még nem elemezhető kifejezéseket találjuk (néha erre is akad példa, ahogy a lenti táblázat első sora mutatja), hanem többnyire az adott leckéhez szorosan kapcsolódó szavakat és nyelvtant, másrészt a mondatpárok a korábbi leckékben tanultak ismétléséül is szolgálnak. A szavak és a nyelvtan szisztematikus ismétlése az egyik hangsúlyos eleme Welsh könyvének, a másik az igeidők teljes bemutatása, mert ezek okozzák a legnagyobb nehézséget (Welsh T., 1948a, 3). A fent említett magyar-angol mondatok mellett találunk angol-angol mondatpárokat is, ahol az első mondat a tanulótlól egy közlés átfogalmazását kéri egy másik igeidőben. Íme néhány példa a mondatpárokról (eredeti helyesírással):

Van valami kifogásod ellene, ha kinyitom az ablakot?	Do you mind if I open the window?
Bizonyára kedves ember volt.	He must have been a pleasant man.
Nemsokára egy hete lesz már, hogy a sárgarépat lopkodja.	He will soon have been stealing carrots a week.
Meg fogom íratni a levelet.	I shall have the letter written.
Ugy van, hogy a nagybátyjánál fog élni, ugye?	She is to live at her uncle's, isn't she?
What is the future tense of "He cannot find his axe"?	The future tense is "He will not be able to find his axe".
What is the past tense of "He must be a bad sultan"?	The past tense is "He must have been a bad sultan".

1. táblázat. *The Practical System. Part I, Az angol nyelv gyakorlati tanítása. I. rész. 1948*

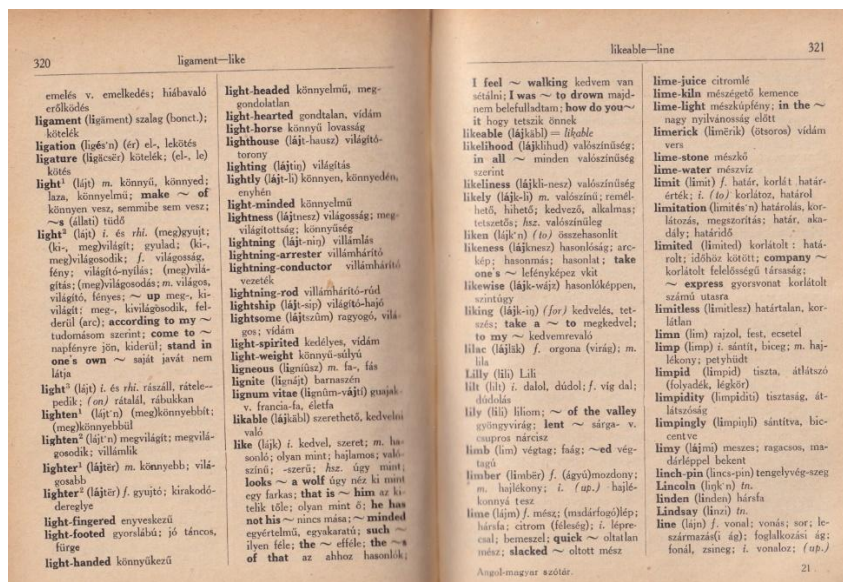

A nyelvkönyv haladóknak írt folytatása, *The Practical System. Part II.*, brit és amerikai írók novelláinak rövidített vagy teljes változatát tartalmazza, angol-magyar szöszedettel, de már angol nyelvű magyarázatokkal. Az olvasmányok szövege olyan írók tollából származik, mint Oscar Wilde, Erskine Caldwell, Arnold Bennett vagy Katherine Mansfield. A szépirodalomra jellemző, de a társalgási stílusba nem illő szavakat Welsh csillaggal jelöli, és megadja a megfelelő köznyelvi formát. Az olvasmányt követő magyarázatok egyrészt ezeket tartalmazzák, másrészt kifejezések jelentését adják meg átfogalmazással, vagy a rendhagyó igék alakjait sorolják fel, vagy szinonimák közti különbségekre világítanak rá. Esetenként rövid nyelvtani magyarázatot adnak. Szintén megtaláljuk a kezdők tankönyvéből jól ismert magyar-angol mondatpárokat.

Welsh *Practical English Expressions* könyve a mondatpárjainak mintáját követve nyújt jóval bővebb anyagot a gyakorláshoz egy igeidőket és segédigéket magyar nyelven ismertető rövidke nyelvtani bevezető után. Változó szókinccsel ismételt mondatpárok drill-szerű gyakorlására alkalmas ez a könyv, főképpen az igehez kapcsolódó nyelvtanra összpontosítva (igeidők, feltételes mód, segédigék, műveltető szerkezet). A nyelvtanárok és komolyabb érdeklődésű nyelvtanulók haszonnal forgathatták Welshnek az *An Historical Outline of the English Language* című ismertetőjét az angol nyelv történeti fejlődéséről az óangoltól a középangolon keresztül a modern nyelvig a szókincs, nyelvtan és kiejtés területén.

A nyelvkönyveken és nyelvtanon kívül Welsh szótárral is gazdagította a korabeli kínálatot. A *The Practical Dictionary. Part I.*-nal T. E. Welsh és Dr. Joó István olyan zsebszótárt kívántak megalkotni, amely „kis terjedelméhez képest bő szókinccsel az angol nyelvben közepes jártassággal bírók igényeit ki tudja elégíteni” (Welsh T. – Joó I., 1931, 1). Ennek érdekében a képzett szavak egy része kikerült a szótárból, így mintegy 30 000 szó és 6 000 kifejezés megadására nyílt lehetőség (*Debreceni Szemle*, 1931, 5. évf. 10. sz. 444). Ellensúlyozandó a képzett szavak megrostálását, az előszóban felsorolásra kerültek a leggyakoribb képzők angol példával és a magyar fordítással kiegészítve. Érdekességként megemlíthetjük azt is, hogy 600 tulajdonnév szintén megtalálható a kiejtéssel együtt, mint pl. *Guinevere* (gwīnivir), *Lindsay* (līnzi), *Pompeii* (pampíáj), *Quebec* (kwibek), *Vesuvius* (viszúviûsz) (*Corvina*, 1931, 54. évf., 38. sz. 172). A címszót követi zárójelben a kiejtés, utána a szófajra vonatkozó információ, majd a magyar megfelelő(k) megadása és a címszóval alkotott állandósult szókapcsolatok, kifejezések (7. ábra). Helyszűke miatt példamondatok nem találhatók. A szótár gyakorlatiasságához hozzájárulnak a függelékben összegyűjtött hasznos nyelvi-kulturális elemek: a rendhagyó igék, számok, a brit nem metrikus mértékegységek a metrikus megfelelőikkel, egy Celsius-Fahrenheit összehasonlító táblázat, valamint rövid angol nyelvű ismertető a brit nemesség különböző rangjairól (Welsh T. – Joó I., 1931, 652-663).

7. ábra. *The Practical Dictionary, Part I, English-Hungarian*, 1931 (320-321)

Az akkori szótárszerkesztői gyakorlattal összhangban a kiejtések az ábécé betűivel és különböző ékezetekkel vannak jelölve, nem a ma ismert nemzetközi fonetikai jelekkel. Utóbbiakat Magyarországon Országh László alkalmazta először az 1939-ben kiadott nyelvkönyvében, és 1948-tól kezdve a szótáraiban (Magay T., 2020).¹⁰ Ahol lehetett, a szerzők törekedtek a magyar betűk szokásos kiejtését alapul venni, ahol pedig eltért a két nyelv, ott használták az *ä, å, û, ë* stb jelöléseket, melyekhez rövid magyarázatot fűztek, mint pl. „A magyar „*á*” és „*e*” közt”, „Közel a magyar „*ör*”-höz, de az „*r*” alig hallszik” (Welsh T. – Joó I., 1931, 8-9). Korlátozott mértékben nyelvtani információt is nyújt a szótár, például a *border* szócikkében az igei jelentések így vannak feltüntetve: „(with) beszeg, szegélyez; szélén van; (on, upon) határos vmivel; vmi-ig ér; hasonlít”, vagy egyes melléknevek előljárós vonzatai is megtalálhatók: *afraid (of)*, *keen (on)*, *mad (at)* dühös; *(for, after)* nagyon vágyódó, *weary (of)* stb (Welsh T. – Joó I., 1931, 23, 63, 304, 331, 634).

Amint az a publikációk felsorolásának 7. pontjából kitűnik, az angol-magyar szótárnak folytatása is tervbe volt véve, a második rész. Ez a magyar-angol változat meg is jelent 1941-ben, *The Practical Dictionary. Part II* címmel egy új szerzőtárs, Dora Lee-Delisle, közreműködésével (Corvina, 1942. 65. évf. 15. sz.).

¹⁰ Egyes fonetikai jelek korábban is előfordultak egy-egy hang jelölésére. Welsh 1931-ben kiadott szótárában például a ŋ, vagy Yolland 1921-es szótárában az ə (Welsh T., 1931, 9; Yolland A., 1921, vi).

32). Az előszó rávilágít arra, hogy a szerzőtárs „T. E. Welsh tanár úr alapgondolatát fejlesztve az ő értékes útbaigazításának gondos figyelembevételével” állította össze a szóanyagot (Lee-Delisle D. – Welsh T., 1941, 1). A mintegy 35 000 (más források szerint 30 000) címszót és sok ezer kifejezést tartalmazó mű a különböző kontextusok megadásával segíti a nyelvtanulót a helyes angol megfelelő megtalálásában („Magyar-angol gyakorlati szótár” 1942, 7; „Új magyar-angol szótár” 1942, 10). A *hamis* általában *false*-ként fordítható, de ha ércpénzről van szó, akkor *counterfeit*, ha papírpénzről vagy aláírásról, akkor *forged*, és ha például barátságról, akkor *feigned* (Lee-Delisle D. – Welsh T., 1941, 308).

Welsh idejében léteztek már angol nyelvkönyvek és szótárak, *A Literatura Almanachja* 1927-es kiadása például számos nyelvtant és szótárt felsorol (*A Literatura Almanachja* 1927, 464-466). Ugyanakkor, az első nyelvkönyvének megjelenése, azaz 1922 előtt, gazdagnak nem mondható a választék. Welsh lelkesedéséről tanúskodik, hogy nem elégedett meg a létező forrásokkal. Mindezt egy olyan korban tette, amikor az angol nyelvnek marginális szerep jutott a magyar közoktatásban a latin, német és francia mögött (Medgyes P., 2023a, 7; Medgyes P., 2023b, 194). Újításnak tűnhet a tanulók anyanyelvének teljes mellőzése az első nyelvkönyvének első kiadásában (*The “50-lesson System”*), még akkor is, ha ez valószínűleg nem a 20. század elején megjelenő direkt módszer tudatos alkalmazásának köszönhető. A módszer egyéb jellemzői (tematikus képek, hosszú fonetikai bevezető, a fonetikai átírás tanítása, a nyelvtan tanításának hiánya) nem figyelhetők meg (Bárdos J., 2005, 71).¹¹ A magyar anyanyelvű tanár vélhetően használta a magyart a tanórán, és nem sokkal később elkészült egy kiegészítő kötet (*Függelék*) a szavak magyar megfelelőivel és magyar nyelvű nyelvtani magyarázatokkal, ahogy fent szó volt róla, bár ezek a magyarázatok a tanár iránymutatása nélkül szükséztűek. Két évvel az első kiadás után ugyancsak megjelent a nyelvkönyv angol szövegeket és azok magyar fordítását tartalmazó változata, *Az angol nyelv 50 leckében* (Corvina, 1925. augusztus 30). Az 1936-os *The Practical System* pedig már szervesen beépíti a magyar nyelvet. Ugyanakkor a magyar nyelvű magyarázatok lehetővé teszik Welsh reményei szerint, hogy a tanár csak idegen nyelvet használjon már az első órától kezdve (Welsh T., 1948a, 4). Ez a törekvés mindenképpen dicsérendő, de nem tudni, hogy a magyar ajkú tanárok mennyire oktattak ennek szellemében.

A 20-as és 30-as évek nyelvkönyveivel összevetve Welsh szövegei narratív jellegűek, és a bevezető leckeiken kívül nem találkozunk a hagyományos társalgási témákkal. Országismereti olvasmányok sem gyakoriak, összesen két lecke szól az amerikai őslakosokról (*The American Indian*) a *The “50-Lesson System”*-ben, és ha a történelemből ismert (George Washington) vagy irodalmi (Jonathan Swift)

¹¹ A módszer maga ismert volt, hiszen az Országos Köznevelési Tanács egyik 1909-es nyomtatványa mint „pár évtized óta leggyakrabban elfogadott módszer[t]” említi. Az Orsz. Köznevelési Tanács nyomtatványai. 1909. VII. szám. Forrás: Arcanum Újságok.

személy jelenik meg, akkor is inkább az életének egy anekdotaszerű eseménye áll a középpontban. Ennek Welsh nem látja hátrányát, amint az előszóban kifejti, mivel a tanuló a leckék megtanulása után olyan nagy szókincsre és széleskörű tudásra tesz szert, hogy képes lesz kifejezni önmagát a különféle helyzetekben (Welsh T., 1948a, 3). Latzkó Hugó (1921), Yolland Arthur és Kundt Ernő (192?), Kováts Albert (1932) és Szenczi Miklós (1937) könyvei szintén tartalmaznak elbeszéléseket, de többségében társalgási témákra épülnek (utazás, bevásárlás, nemzeti ünnepek, a ház, étkezés stb.).

A Welsh leckéinek gerincét adó elbeszélő szövegek nem jelentik azt, hogy párbeszéd nélküli, pusztán narratív olvasmányokkal szembesülünk. A bevezető leckék zömmel kérdés-felelet mondatokból állnak (*Has the teacher your money? No, he has not my money; he has his money* vagy *Is your English book large? My English book is not very large, but it is larger than my German book*), és máshol a szereplők megnyilatkozásainak szó szerinti idézése becsempészi a párbeszéd formát is. Ugyanakkor olvasmányon kívül megjelenő párbeszéd nincs, pedig ez tetten érhető a korszak nyelvkönyveiben, ha nem is minden leckében. A beszédfejlesztés ebben a korban főképp az olvasmány tartalmára vonatkozó kérdés(-felelet), illetve előre megírt párbeszéd gyakorlása útján történt, Welshnél kérdéseket és magyar-angol mondatpárokat találunk, illetve a haladóknak szánt *The Practical System. Part II*-ban az olvasmányra vonatkozó kérdések helyett a tanulónak saját szavaival kell összefoglalni az olvasottakat. A mondatpárok szerepe Welshnél nem a párbeszéd forma gyakorlása, hanem az igei szerkezetek (igeidők, segédigék) használatának bevétele. Ezek fontosságát Welsh így tudatosítja: „Igen fontos, hogy a tanuló könyv nélkül tudja a kifejezéseket, mint a legfontosabb nyelvtani és kifejezésbeli sajátosságokat” (Welsh T., 1948a, 33 lábjegyzet). Ritkán találunk beszédfordulatokat is, pl. *Nem tehetek róla - I can't help it; Üdvözlöm a feleségét - Remember me to your wife; Parancsoljon a vajból - Help yourself to the butter; Sok dolgom van - I have a lot to do.*

A magyar-angol mondatpárok alkalmasak lehetnek a fordítás gyakorlására, bár Welsh nem ezt a szerepet szánta nekik, hanem a szókincs és nyelvtan gyakorlását, mégpedig nemcsak az adott leckében előfordulókat, hanem a korábbi leckékben vett nyelvtanét is. Ez a változó szókincssel ismétlődő nyelvtan segíti a szerkezetek begyakorlását. Másoknál nagyobb a fordítás szerepe. Kováts (1932) és Szenczi (1937) mind adnak fordítási feladatot, bár a fordítás nem mindig kapcsolódik az olvasmány témájához. Náluk a fordítás a lecke lexikájának és nyelvtanának elsajátítását célozza (Medgyes P., 2023c, 199).

Összességében Welshnél nem kifejezetten hangsúlyos a nyelvtan. Első könyvében még kevés nyelvtani magyarázat szerepelt, a *The Practical System*-ben már bővebb magyar nyelvű szabálymagyarázat áll, de nem olyan terjedelemben, mint más nyelvkönyvekben. Welsh magyarázataira úgy tekinthetünk, mint az adott szövegben előforduló különböző nyelvtani jelenségekhez fűzött rövid megjegyzésekre. A tizenharmadik leckében például megadja a múlt idő végződésének

írott és kiejtett változatait, a *tell* és *say* igék főbb nyelvtani szerkezeteit, a *far* melléknév rendhagyó fokozását, és említi az angol mondat szórendjét is (Welsh T., 1948a, 49-50). Így több különféle nyelvtani jelenség is terítékre kerül, de csak a szöveg által megkívánt terjedelemben. Egyértelműen nem a nyelvtani téma határozza meg, milyen jellegű az olvasmány, hanem fordítva. Kováts (1932) kivételével a vizsgált könyvekben jellemzően egyetlen nyelvtani téma bővebb kifejtése történik egy-egy leckében. Ugyanakkor Welsh szándékosan korán bevezeti az ige-időket, és mindet átveszi, még a ritkábbnak számító folyamatos jövő időt is, mert ebben látja a magyar tanulók fő nehézségeit (Welsh T., 1948a, 3).

A kiejtés jelölése okozta a nyelvkönyvíróknak és szótárszerkesztőknek az egyik legnagyobb gondot a 20. század első felében. E célra magyar betűket és különböző ékezeteket használtak, bár helyenként megjelentek fonetikai jelek is. Welsh, ahol csak lehet, a magyar ábécé betűit használja, pl. *wild* wájlđ, *mouse* mausz, *hope* hop, *faint* fěnt (Welsh T., 1948a, 39, 62, 63), ezzel minimálisra csökkenti az idegen jeleket. Ahol angol hangok nem felelnek meg a betűk magyar kiejtésének, felhívja a figyelmet a különbségekre. Így például az *r* sokkal lágyabb, mint a magyarban (Welsh T., 1948a, 7), a *th* olyan, mint a magyar selyp sz hang a *tusz* szóban (Welsh T., 1948a, 7), a *th* pedig olyan, mint a magyar selyp dz hang a *pedzi* szóban (Welsh T., 1948a, 7). Welsh egyetlen fonetikai jelet használ, a veláris nazális hang jelölésére a *ŋ*-t, pl. *sing* szin, és ékezetes betűkkel jelöli a kiejtést a következők szerint: *ā* (*hand* hānd), *ā* (*all* āl), *û* (*but* bût), *ēr* (*girl* gěrl). Természetesen a magyartól eltérő betűket, jeleket kiegészíti egy kiejtést segítő magyarázat. Ebben vagy két magyar hang lett megjelölve, amelyek közt elhelyezkedik az angol hang (ä - a magyar „á” és „e” közt”), vagy a legközelebbinek ítélt magyar hang(ok)tól való eltérés kerül megvilágításra (ēr - közel a magyar „ör”-höz, de az „r” alig hallszik) (Welsh T. – Joó I., 1931, 8-9). Érdekes az a megjegyzése, amit a fordított ponthoz (·) fűz a szótárában, „alig hallható, határozatlan magánhangzófélet jelöl” (Welsh T. – Joó I., 1931, 10), és ehhez a nyelvkönyvében még hozzáteszi: „amelyet a tanítvány könnyen megtanul a tanítótól” (Welsh T., 1948a, 7). Továbbá a szótárban ez is olvasható: „Egyes hangokat nem lehet magyar jelekkel hűen visszaadni. Ezek magyarázatát tehát meg sem kíséreltük, mivel ezek helyes kiejtését úgyis csak hallás után lehet megtanulni” (Welsh T. – Joó I., 1931, 10). Vagyis a magyarázat ellenére, illetve helyett, szükségesnek tartja a hallás útján való tanulást. A szóvégi és mássalhangzó előtti *r* hangot is jelöli (*door* dor, *large* lárdsz; Welsh T., 1948a, 9, 22), ami az amerikai angol jellemzője; ebben közrejátszhatott Welsh kanadai volta.

Zárógondolatok

A tanulmány reményeink szerint sikeresen rá tudott világítani Thomas Edgar Welsh Debrecenben és azon belül a Debreceni Egyetemen végzett kiemelkedő, de eddig kevésbé ismert tevékenységére, emellett pedig alapot teremt olyan kutatásokhoz, amelyek Welsh és felesége életének továbbra is tisztázatlan részleteivel

kapcsolatban szolgálhatnak új információkkal. Reméljük, hogy a tanulmány csak egy kezdeti lépés a Debreceni Egyetem angol lektora örökségének hozzá méltó megőrzéséhez és további ápolásához.

Felhasznált irodalom

Használt adatbázisok:

Arcanum Újságok
FamilySearch
Library and Archives Canada – Census Search
Hungaricana közgyűjteményi portál

Elsődleges források:

- A Debreceni M. Kir. Tisza István-Tudományegyetem Évkönyvei és Almanachjai.* 1922-1941. Debrecen: Debreceni M. Kir. Tisza István Tudományegyetemi Nyomda.
- Kováts Albert – Muzsnai, László (1932). *Angol nyelvkönyv.* Budapest: Budapesti Angol Nyelviskola.
- Latzkó Hugó (1921). *Angol nyelvkönyv magántanulásra és tanfolyamok számára.* Budapest: Lingua.
- Lee-Delisle, Dora – T. E. Welsh (1941). *The Practical Dictionary. Part II. Hungarian-English.* Debrecen: „Méliusz” Könyvkereskedés.
- S. Szabó József (1929). *A Debreceni Református Kollégium Gimnáziumának értesítője az 1928-29. iskolai évről.* Debrecen: Debrecen Sz. Kir. Város és a Tiszántúli Református Egyházkerület Könyvnyomda vállalata.
- Simányi Tibor (1955?). *Függelék és szójegyzék a 50 lesson system nyelvkönyvhöz.* Budapest: Corvina.
- Szenczi Miklós (1937). *Tanuljunk könnyen gyorsan angolul.* Budapest: Novák Rudolf és Társa.
- Welsh, Thomas Edgar (1923). *My Little English Grammar.* Debrecen: Joseph Gárdos.
- Welsh, Thomas Edgar (1930). *An Historical Outline of the English Language.* Debrecen: Városi Nyomda.
- Welsh, Thomas Edgar (1955). *The “50-lesson System” for Teaching English.* Budapest: Corvina Könyvkiadó.
- Welsh, Thomas Edgar (1948a). *The Practical System. Part I. Az angol nyelv gyakorlati tanítása. I. rész.* Debrecen: Csillag könyvkereskedés.
- Welsh, Thomas Edgar (1948b). *The Practical System. Part II. Haladóknak.* Debrecen: Csillag könyvkereskedés.
- Welsh, Thomas Edgar – Dr. Joó István (1931). *The Practical Dictionary. Part I. English-Hungarian.* Debrecen: „Méliusz” Könyvkereskedés.
- Yolland, Arthur B (1921). *Magyar és angol szótár. Első (angol-magyar) rész.* Budapest: Franklin Társulat.
- Yolland, Arthur – Kundt Ernő (192?). *Angol nyelvkönyv. I. rész. A reáliskola, leánylíceum és leánykollégium III. és a reálgimnázium V. osztálya számára.* Budapest: Franklin Társulat.

Újságcikkek:

- Babanes, Frank B (1953). „A brantfordi magyar antibolsevista rádió műsorán elmondott beszéde”. *Kanadai Magyar Újság* (1953. augusztus 1.), 6. Forrás: Hungaricana.
- „Baseball mérkőzés a villanygyár Bocskay-téri sportterén”. *Debreceni Újság* (1931. október 4.), 17. Arcanum Újságok.
- „A Daily Mail főszerkesztőjének debreceni látogatása”. *Debreceni Újság* (1930. december 3.), 7. Forrás: Arcanum Újságok.
- „A Debreceni Újságíró Club idegennyelvű tanfolyamai”. *Debreceni Újság* (1932. december 18.), 4. Forrás: Arcanum Újságok.
- „Hírek”. *Debrecen* (1945. május 15.), 3. Forrás: Arcanum Újságok.
- „Kinizsi legyőzte Botondot, de azért mégis a ’huj-huj hajrá’ volt a legszebb...”. *Pesti Napló* (1931. június 23.), 18. Forrás: Arcanum Újságok.
- „Magyar-angol gyakorlati szótár”. *Pesti Hírlap* (1942. május 16.), 7. Forrás: Arcanum Újságok.
- Marjai Márton (1952). „Rákosi elvtárs szólott hozzánk”. *Építünk. A Magyar Írók Szövetsége debreceni csoportjának folyóirata*. 1. szám, 2. Forrás: Arcanum Újságok.
- „The Practical English-Hungarian Dictionary”. *Debreceni Szemle*, V. évf. 10. szám (1931. december), 444. Forrás: Arcanum Újságok.
- „Új magyar-angol szótár”. *Újság* (1942. május 26.), 10. Forrás: Arcanum Újságok.
- „Vallásos élet Vámospércsen”. *Egyetértés* (1925. március 4), 2. Forrás: Arcanum Újságok.

Másodlagos források:

- Bárdos Jenő (2005). *Élő nyelvtanítás-történet*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Fekete Károly (2019). „A Lelkészképző Intézet”. In: Árvavölgyi Béla és sztsai. *Őrállóvátettek: Műhelytanulmányok a debreceni teológiai oktatás és református lelkészképzés 1850-2000 közötti történetéhez*. Debrecen: Tiszántúli Református Egyházkerület és Debreceni Református Hittudományi Egyetem, 195-227.
- Lieli Pál (2011). „Brit és amerikai részvétel a debreceni Nyári Egyetemen a II. világháború előtt.” *Gerundium*, 2(1-2), 75-91.
- Magay Tamás (2020). *Zöldgallytörés, avagy minden, amit a szótárírásról tudni érdemes*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Medgyes Péter (2023a). „Az általános iskolai angoltanítás 150 éve: tények és emlékek.” *Gyermeknevelés Tudományos Folyóirat* 11(1), 5-28.
- Medgyes Péter (2023b). „Négy régi angol tankönyv bemutatása és értékelése I.” *Modern Nyelvoktatás* 29(1-2), 188-196.
- Medgyes Péter (2023c). „Négy régi angol tankönyv bemutatása és értékelése II.” *Modern Nyelvoktatás* 29(3-4), 192-200.
- Virágos Zsolt Kálmán – Pálffy István (2014). *A debreceni Angol Tanszék története (1938-2014)*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó.